

De das in Drente

Dennis Wansink

● *Door schaalvergroting in het landgebruik is de natuur steeds meer in de verdrukking gekomen. Alleen in reservaten, gelegen op economisch oninteressante gronden, is nog natuur te vinden. Zo is ook de verspreiding van de das tegenwoordig beperkt tot nationale parken en natuurreservaten (fig 1).*

Echter, het beschermen van deze geïsoleerde dassengroepen alleen is niet voldoende om het voortbestaan van de das als populatie te garanderen. Een kleine catastrofe, bijv. voedselschaarste of het overlijden van moederdas in het verkeer, kan het einde betekenen van de dassen in dat gebied. Ook de kans op inteelt binnen de groep neemt toe, als niet regelmatig dassen van elders het gebied bezoeken. Dit inzicht heeft er toe geleid dat het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij in 1984 een notitie opstelde, die niet alleen het behoud en uitbreiding van bestaande dassenpopulaties propageerde, maar tevens het creëren van verbindingzones tussen de populaties. Voor elke provincie waar dassen voorkomen moet daartoe een beschermingsplan worden opgesteld. Een aanzet tot zo'n plan voor Drente is nu uitgekomen. Het plan geeft aan welke, maar vooral waar maatregelen in Drente genomen moeten worden om de levensvatbaarheid van de Nederlandse dassenpopulatie als geheel te garanderen. Het resultaat is samengevat in een kaart (fig 2b).

De das

Dassen behoren tot de familie der marterachtigen, waaronder ook otters, bunzingen, hermelijnen, wezels en boom- en steenmarters vallen. Met een lengte van 75 cm en een gewicht van 12 kg is de das de grootste van hen.

Het meest opvallende aan dassen zijn de burchten waarin ze de dag doorbrengen. Burchten zijn grote holen onder de grond die uit meerdere kamers en gangen bestaan. Een burcht wordt meestal bewoond door één familie, bestaande uit vader en moeder met enkele kinderen. Dassen spenderen ongeveer tweederde van de dag in hun burcht. De burcht vormt dus een belangrijk element in het

leven van de das. Het spreekt voor zich dat dassen hoge eisen stellen aan de plaats waar ze een burcht graven. De grond moet makkelijk vergraafbaar zijn, maar tevens voldoende consistentie bezitten om niet in te storten. Bovendien moet de burcht

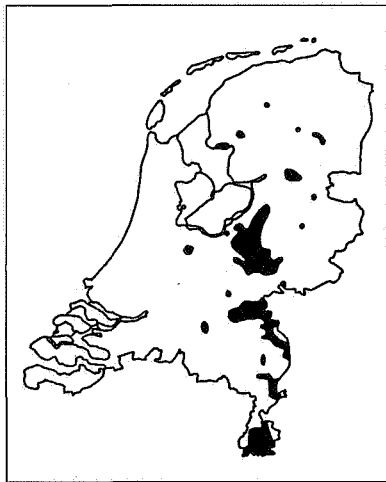


het hele jaar droog blijven. Een goede burcht kan eeuwen gebruikt worden.

's Nachts ondernemen de dassen vanuit de burcht foerageertochten. De afgelopen twintig jaar is veel onderzoek verricht naar de voedselkeuze van Europese dassen. Hieruit is gebleken dat de das erg opportunistisch is, maar een voorkeur heeft voor voedseltypen die weinig mobiel, en dus makkelijk te vangen zijn: ongewervelde dieren, vruchten, granen, jonge konijnen, aas, huisvuil, etc. Uit

het onderzoek werd ook duidelijk dat het gebruik van de ruimte afhankelijk is van het gebied waar de das leeft. Als er veel, hoogwaardig voedsel (zoals regenwormen) rondom de burcht te vinden is gebruiken de dassen maar een klein gebied rondom de burcht (dit wordt de *home range* genoemd). Als slechts op een klein aantal plaatsen rondom de burcht regenwormen te vinden zijn, of als alleen voedsel van een lage kwaliteit (bv. granen) aanwezig is, moeten de dassen een groter gebied belopen om aan voldoende voedsel te komen.

Het zal duidelijk zijn dat het voorkomen van dassen in belangrijke mate bepaald wordt door de relatie tussen een goede lokatie voor een burcht en de beschikbaarheid van makkelijk vangbaar voedsel. Daarnaast speelt de aanwezigheid van mensen een rol. Die aanwezigheid hoeft niet direkt nadelig te zijn. In Engeland leven sommige dassen in steden en doen zich te goed aan huisafval. Stroperij en continue verstoring van de burchten maken het leven voor dassen in een gebied echter onmogelijk.



De das in Drente

De dichtheid aan dassen is in Drente nooit zo hoog geweest. De verspreiding was aan het begin van deze eeuw beperkt tot de rand van het Drentse Plateau en het dal van de Drentse A. Tegenwoordig bevinden zich slechts op twee plaatsen permanent dassen, t.w. in de boswachterijen Hooghalen en Schoonloo en in het dal van de Reest.

Uit een analyse van de burchtdokaties, die sinds 1960 bekend zijn, blijkt dat de Drentse dassen hun burchten voornamelijk bouwen in bossen op de niet extreem droge, lemige tot leemarme humuspodzolen. In de directe nabijheid van deze burchten liggen de voedselgebieden van deze dassen: landbouwgronden en kleinschalige, struktuurrijke biotopen, waaronder graslanden, struwelen, ruigtes en houtwallen. Deze combinatie wordt alleen gevonden op de grens van de beekdalen en de hogergelegen zandgronden en/of rivierduintjes. Binnen de provincie voldoen vele plaatsen aan deze combinatie (fig 2a). Op deze plaatsen worden wel eens dassen waargenomen, maar van permanente vestiging is zelden sprake. Waarom vestigen de dassen zich hier niet? Verschillende verklaringen zijn mogelijk.

Ten eerste de directe vervolging en de vernietiging van de burchten. Halverwege deze eeuw woonden

Verspreiding van de das in Nederland anno 1990 (bron: Broekhuizen et al., 1992)

er nog dassen rondom Norg. Door de aanleg van vakantiewoningen op de burchten zijn de dassen hier verdreven en kunnen ze nooit meer terugkomen. Een ander voorbeeld is de intensieve stroperij, zoals deze in 1989 plaats vond in Midden-Drente. Omdat geen burchten vernietigd waren en medewerkers van Staatsbosbeheer intensief surveillerden leven hier nog steeds dassen. Het nadelige effect van de stroperij zat waarschijnlijk niet alleen in het direkt doden van de dassen, maar ook in de verstoring van de burchten, waardoor de dassen op zoek gingen naar nieuwe burchten. De dassen moesten daardoor regelmatig wegen oversteken, met dodelijke afloop.

Uit onderzoek van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek blijkt dat de Drentse dassen ook in jaren zonder stroperij regelmatig van burcht wisselen. Een mogelijke verklaring hiervoor moet gezocht worden in het voedselaanbod. De biotopen die rond de burchten liggen herbergen slechts een geringe hoeveelheid voedsel en dit voedsel is bovendien slechts gedurende een deel van het jaar beschikbaar. Om elk seizoen genoeg te eten te hebben verhuizen de dassen telkens naar de burcht

waar op dat moment het meeste voedsel beschikbaar is. De ene maand zijn dat de houtwallen waar jonge muizen en konijnen zitten, de volgende is dat het door schapen begraaide heideterrein, in de nazomer bewonen ze een burcht naast een maisakker, etc. Deze biotopen liggen, als gevolg van de schaalvergroting in ons landgebruik, ver uit elkaar en de dassen moeten daarom een groot gebied belopen om altijd van voedsel verzekerd te zijn. De home ranges van de Drentse dassen beslaan soms 5 km²! Alleen in Midden-Drente kunnen dassen zo groot gebied bestrijken zonder direkt overreden of verstoord te worden. Dit kan mogelijk verklaren waarom tegenwoordig geen dassen langs de Drentse A leven. Het netwerk aan verkeerswegen en dorpen is hier zeer dicht. Bovendien treedt veel verstoring op door toerisme. Een derde verklaring voor de afwezigheid van dassen buiten de twee huidige populaties zou kunnen zijn dat een mannetje en een vrouwtje nooit tegelijkertijd een geschikt leefgebied bereiken. Naarmate geschikte leefgebieden verder van de bestaande populaties verwijderd liggen neemt de kans zienderogen af dat twee dassen tegelijkertijd dat gebied vinden. Succesrijke kolonisatie van nieuwe gebieden vindt dan ook vooral langs de rand van bestaande populaties plaats.





Verkeersslachtoffer

Beheersadviezen

Uit bovenstaande blijkt dat voor het uitbreiden van de bestaande populaties de volgende maatregelen genomen moeten worden.

- 1 De voedselsituatie moet verbeterd worden. Dit betekent het stimuleren van kleinschalig landgebruik en het creëren van nieuwe voedselbronnen.
- 2 Verstoring van burchten moet voorkomen worden. Bijvoorbeeld door dicht struweel te creëren dat voor mensen en honden ondoordringbaar is.
- 3 Binnen de leefgebieden (fig 2b) moeten voorzieningen worden getroffen die de kans op verkeersslachtoffers minimaliseert, zoals aanleg van tunnels en rasters. Uitbreiding van het verkeersnet binnen deze gebieden moet voorkomen worden.

Om uitwisseling van dassen tussen de populaties te stimuleren moeten verbindingzones gekreëerd worden (fig 2b). Van groot belang binnen deze verbindingzones is de aanwezigheid van nieuwe leefgebieden op korte afstand van elkaar. Het

opheffen van barrières alleen, zoals tunnels onder wegen, is zinloos als de dassen aan de andere kant van de barrière geen geschikt leefgebied vinden.

Hoe nu verder?

In het Natuurbeleidsplan wordt de das als aandachtsoort genoemd. Desondanks is er geen geld beschikbaar voor beheersmaatregelen die alleen de das behelzen. Gebiedsgerichte activiteiten die een heel ecosysteem omvatten kunnen daarentegen op steun van het Ministerie LNV rekenen. Omdat in Drenthe de das vooral gebaat is bij een verbetering van de habitatkwaliteit vallen beheersmaatregelen die de das ten goede komen makkelijk in te passen in gebiedsgerichte activiteiten. Zo is voor de bovenloop van het Amerdiep (Holmers-Halkenbroek) een beheersvisie geschreven, waarin tevens beheersmaatregelen zijn opgenomen die ook de das ten goede komen. Omdat het Ministerie zich niet meer met mikropanologie bezig houdt wordt een belangrijke inzet van regionale en lokale overheden, als ook van particuliere natuurbeschermingsorganisaties, verwacht. Goede samenwerking tussen de verschillende instanties is dan wel gewenst. Door dit rapport als leidraad te gebruiken kan inefficiënt gebruik

van geld voorkomen worden. Het aanleggen van tunnels onder de Rijksweg bij Odoorn is een sprekend voorbeeld hoe het niet moet: hier zijn nooit dassen waargenomen en, zoals uit figuur 2a blijkt, zal dat in de toekomst ook niet gebeuren. Alleen met een duidelijke visie en met vereende krachten kan Drenthe de belangrijke functie die zij binnen de Nederlandse dassenpopulatie inneemt vervullen.

Literatuur

- Broekhuizen, S., Hoekstra, B., Van Laar, V., Smeenk, C. & Thissen, J.B.M., 1992. Atlas van de nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Dirkmaat, J.J., 1988. De das in Nederland. STUBEG, Hoogezand.
- Kruuk, H., 1989. The social badger. Oxford University Press.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990. Natuurbeleidsplan; regeringsbeslissing. Min. LNV, Den Haag.
- Wansink, D.E.H., 1992. Van nomade tot kasteelheer. Uitgangspunten voor het beheer van de das in Drenthe. Consulentenschap NBLF Drenthe, Assen.

Fig 2a Gebieden waar hogergelegen zandgronden en geschikte voedselgebieden dicht bij elkaar liggen

Fig 2b Beleidskaart das in Drenthe

